

Ca într-un vis urât, schimbări se produceau îngrămădindu-se, contrazicându-se, făcând inutilă orice dorință de a înțelege. Într-o noapte de vară, într-un pățul cu fân, Batum muri într-un incendiu iscat de mucusul propriei țigări. Ibovnica lui izbuti să scape. El, fiind prea beat, se încurcă în grămezile de fân. Cum putea cineva înțelege una ca asta? Omul care împinsese la moarte atâta lume pierise ca un simplu bețivan din sat, stârnind de-a dreptul milă. Colhoznicii nu pricepeau... Carasin se însură în capitala județului și rămase acolo cu nevasta lui, o femeie cu un piept uriaș, mai înaltă cu un cap decât bărbatul ei. Masa aia de carne păru să-l înghită cu totul pe revoluționarul cu păr roșu, dimpreună cu toată agitația și ranchiunile lui. Fură văzuți unul lângă altul: el semăna cu un mic funcționar pașnic și ducea într-o plasă o sticlă cu lapte și niște covrigi... Locuitorii din Dolșanka ridicau din umeri. Tovarășul Krasnii făcu o carieră rapidă în aparatul Partidului. Îi văzură în mai multe rânduri numele în gazeta orașului, precedat de un nou titlu – ultima oară, fără acest titlu, dar cu o mențiune devenită curentă: „trădător demascat, slugă a burgheziei, spion în solda imperialiștilor“. Cei care-l cunoscuseră la Dolșanka se întrebau de ce fusese nevoie să treacă mai bine de zece ani pentru „a-l demasca“. De altfel, exista în sat o întreagă generație de tineri cărora numele acestor activiști din anii '20 nu le mai spuneau nimic în 1936.

Gândindu-se la acest tineret, Nikolai își dădea seama de soliditatea lumii noi. Revoluția se debarasa treptat de revoluționari, iar viața se întorcea la substanța ei de pământ și de pâine. Gutov, fierarul, îi lăsă nicovala fiului său și fu ales președinte al colhozului. Era deja membru al Partidului și-l trăsesese și pe Nikolai acolo,

zicându-i: „Trebuie să vii, consătene, dacă nu, or să pescuiască un alt Carasin...” De multă vreme, portretul lui Stalin din fiecare casă devenise aproape invizibil în evidența lui, la fel de familiar cum era altădată icoana. Nikolai credea mult în perseverența zăpezilor, a ploilor, a vânturilor, în fidelitatea ogoarelor, în fericita rutină a zilelor, care avea să repună totul în ordine. Iar când la Moscova reîncepură să cadă capete, se gândi la acea distanță făcută din câmpii, păduri, zăpezi, care-i îndepărta de capitală. Cu speranța unui om obosit, care vrea cu orice preț să se convingă.

În cursul primăverii, în toiul muncilor agricole, președintele colhozului fu arestat... Petrecură câteva nopți fără să se culce, veghind lângă fereastră: Nikolai, Anna, Pavel, care se întorsese de la oraș pentru o săptămână de vacanță, și Sașa. Nu voiau mai cu seamă să fie luați prin surprindere, în timpul somnului, și să se pome-nească în duba neagră, abia îmbrăcați, ca atâția oameni luați la interogatorii. Nimeni nu vorbea, iar Nikolai era mulțumit că nu izbutise să-i explice fiului său diferența dintre viața lor și viața de odinioară. Acum tânărul putea să judece singur.

Duba veni foarte devreme, dimineața. Anna îl trezi pe Nikolai, care adormise așezat pe un scaun. A fost luat imediat. A avut doar timp, ca dintr-o sorbitură luată în grabă, să țină minte ce lăsa în urmă: chipurile lor, fluturarea șovăitoare a unei mâini, lumina unei lămpi pe masă...

În ajun, chiar înainte de începutul interogatoriului, judecătorul de instrucție declarase că președintele colhozului le spusese „totul, absolut totul”, că le fusese „demascată” complotul și

că era în interesul lui să mărturisească faptele. Întrebările începură să curgă, dar, în primele minute, Nikolai le auzea ca printr-un zid: trădarea fostului fierar atinsese în el o coardă vitală, a cărei fragilitate o ignora până și el. Apoi se gândi la torturile care izbuteau să smulgă orice calomnii, se liniști și se hotărî să se apere până la capăt.

Atunci pricepu, ascultându-l pe judecător, că acesta n-avea habar de nimic în ceea ce-l privea pe el, că nu-și imagina, nici măcar aproximativ, unde se găsea Dolșanka și din ce anume trăiau locuitorii ei și că nu dispunea în realitate de nici un dosar. Doar vreo zece pagini pe care trebuia să le susțină prin răspunsurile acuza-tului, spre a face din el, cât mai repede, un condamnat. Noaptea, în celula în care două treimi dintre prizonieri stăteau în picioare din lipsă de bănci, Nikolai vorbi cu un bătrân care-i ceda din când în când locul de la perete de care toată lumea căuta să se sprijine. Bătrânul avea să se întoarcă în lagăr pentru a doua oară, după ce petrecuse deja acolo șase ani. El a fost cel care i-a explicat lui Nikolai că numărul condamna-ților era planificat, la fel ca tonele recoltei. Și că întotdeauna trebuiau depășite prevederile planului... Stătură de vorbă până în zori. Înainte de a fi dus la interogatoriu, Nikolai află că bătrânul era mai tânăr ca el cu trei ani. Un bătrân de treizeci și nouă de ani.

Judecătorul socotea că termină cu problema într-o o oră. După câteva întrebări, anunță acuzația principală, aceea pe care depozitiile președintelui colhozului o făceau de necontestat. Nikolai întocmise pamflete, pe care soția lui le citea colhoznicilor, făcând astfel propagandă antirevoluționară...

Nikolai izbuti să nu-și trădeze emoția. Explică foarte calm pentru ce imputarea adusă soției sale era imposibilă. I se păru că vede trecând prin privirea judecătorului toate versiunile care ar fi permis ocolirea acestui argument. O puteau acuza pe Anna de atentat la viața lui Stalin, de dorința de a da foc Kremlinului sau de a otrăvi Volga. Dar n-o puteau acuza că vorbește...

— Măine îl voi trimite pe medic pentru expertiză! zise în cele din urmă judecătorul și chemă gardianul.

Medicul stătu în casa lor mai puțin de un minut. Luându-și rămas-bun, se scuză, înălțând ochii spre cer și oftând. Sasa a fost cea care avea să-i povestească lui Nikolai scena, când el fu eliberat.

Întorcându-se acasă după o săptămână de absență, se opri lângă ușa închisă a fierăriei. Datorită nopților petrecute în mijlocul prizonierilor strânși unii într-alții, își putea închipui ce putea să simtă un om care, precum Gutov, petrecuse mai multe luni în celulele alea întesate. Făcu un efort, pentru a nu-și imagina torturile. Și nopțile de după tortură, cu gura plină de sânge și cu unghiile smulse. Gutov trăise, cu siguranță, aceste lucruri și, în timpul unei nopți, prin ceața sufocantă a durerii, născocise acuzația aceea care avea să-i salveze pe cei pe care îi denunța: Anna le vorbea colhoznicilor... Reluându-și drumul, Nikolai băgă de seamă că, de-a lungul izbei fierăriei, primele ierburi și flori creșteau deja în mănunchiuri luminoase și proaspete. La fel ca în fiecare primăvară.

Printr-o încrezătoare superstiție, se lăsă convins că viața câștigase în sfârșit. Și că moartea lui Gutov, mai cu seamă o asemenea moarte,

era un tribut suficient. Și tot astfel că el și Anna nu erau cu nimic datori acelei vizitatoare imprevizibile. Cărțile pe care Anna le adunase încetul cu încetul în casa lor nu vorbeau de altfel decât despre justiția aceea finală, despre fericirea aceea meritată cu prețul unor încercări și suferințe.

Când, la mai puțin de un an, se văzu lângă patul în care Anna era pe moarte, crezu pentru o clipă că înțelege totul, până la capăt: viața nu era decât femeia aceea sărmană cu duhul, pe care o întâlnise într-o zi în satul vecin. Femeia aceea care stătea cu picioarele desfăcute, la o răspântie, ochii aceia limpezi la culoare, care te străpungeau fără să te vadă, buzele alea fericite, care spuneau că „o să înfigă trei săbii sub fiecare fereastră de la fiecare izbă“, mâinile acelea care amestecau întruna, într-o cută a rochiei, grămăjoara de cioburi de sticlă, de pietricele, de monede uzate...

Se scutură, nelăsându-se atras spre acea nebunie zâmbitoare. Și văzu gestul Annei. Îi întindea un pliculeț cenușiu. Îl luă, ghici că nu trebuia să-l deschidă înainte de vreme și, auzind zgomot, se duse să-l primească pe medic, încrucișându-se în pragul ușii cu Sașa care intra cu o carafă cu apă. Totul se repetă, la fel ca în urmă cu mai multe luni, dar de data asta într-o ordine diferită: medicul, tăcerea, apropierea morții... La fel ca și cioburile de sticlă combinate din mâna oarbă a femeii sărmene cu duhul.

... Cu trei zile înainte, Anna se întorcea de la reședința raionului, mergând de-a lungul râului, pe pământul care vibra, trezit de ruperea gheții, de zgomotul prăpădului. Un vârtej vesel amesteca lumina soarelui, izbiturile scrâșnitoare ale ghețurilor, prospețimea sălbatică a apelor eliberate. Oamenii pe care Anna îi întâlnea aveau o

privire uimită, un surâs năuc, de parcă ar fi fost surprinși beți în plină zi. Când se apropie, la ieșirea din sat, de vechiul pod de lemn, i se păru preț de o clipă că era ea însăși beată: podul nu mai trecea peste râu, ci se cabra ca un animal, răsucit în sensul curentului. Tocmai fusese smuls, iar copiii care alergau între balustradele lui nu-și dăduseră încă seama de nimic, fascinați de învârtelirea frenetică a sloiurilor de gheață, de izbiturile pe care le suportau stâlpii. Dacă ar fi fost în stare să-i strige, i-ar fi împiedicat să se ducă până la capătul podului. Dar nu putuse decât să grăbească pasul, apoi să alerge, să coboare în goană panta înghețată a malului. Precum măgelele unui șirag rupt, copiii alunecaseră într-o spărtură de apă neagră. Salvarea aceea ar fi trebuit să fie zgomotoasă, să atragă multă lume... Pe malul pustiu și însorit răsunaseră doar câteva gemete și trosnetul gheții sfărâmate. Pentru a-l scoate pe unul dintre copii, Anna intrase în apă, scufundându-se, căutând cu mâinile trupușorul care tocmai dispăruse. Lupta împotriva fiecărei secunde de frig îi arunca mai întâi pe mal, îi trăgea spre izba cea mai apropiată, îi dezbrăca, îi fricționa. Propriul ei trup era ca de gheață, iar un ceas mai târziu, ca de foc...

Abia la o lună după înmormântare, Nikolai dădu întâmplător peste plicul uitat. Un scris frumos, care-i era necunoscut și n-avea nimic în comun cu literele de tipar, pe care o învățase pe Anna să le scrie. Cu toate astea, era într-adevăr o scrisoare de la soția sa. Își mărturisea adevăratul nume – numele tatălui ei, marele moșier al cărui domeniu se învecina cândva cu moșiile lui Dolșanski, care era o rudă îndepărtată